

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

GIREIDI YA 12

TSHIVENQA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI ·A VHURARU (P3)

LUHUHI/'HAFAMUHWE 2018

MARAGA: 100

TSHIFHINGA: Awara 2¹/₂

Bammbiri i¼i ¼i na masia¾ari a 6.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. He $\frac{1}{4}$ i bammbiri $\frac{1}{4}$ i na KHETHEKANYO MBILI:

KHETHEKANYO YA A: Maanea (50)

KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwa vhudavhidzani (2 x 25) (50)

PFESANI: Vhalingiwa vha lavhelelwa u fhindula mbudziso MBILI kha KHETHEKANYO iyi.

2. Ni lavhelelwa u fhindula mbudziso NTHIHI kha KHETHEKANYO YA A, na MBILI kha KHETHEKANYO YA B.
3. ḡ walani nga luambo lune na khou lingwa khalwo.
4. Thomani KHETHEKANYO I ḡ WE NA I ḡ WE kha sia $\frac{3}{4}$ ari ·ISWA.
5. Ni fanela u pulana (ni tshi shumisa mapa wa muhumbulo/nyolo/tshati ya nyelelo/maipfi a re khii, na zwi \acute{z} we), u vhalulula na u sedzulusa mushumo wa $\frac{1}{2}$ u. Pulane i fanela u RANGELA maanea.
6. Vhupulani ho $\frac{3}{4}$ he vhu fanela u sumbedzwa zwi khagala. Ni tsivhudzwa u tala mutalo wo bu ḡ aho vhukati ha vhupulani ho $\frac{3}{4}$ he.
7. Ni tsivhudzwa nga n ḡ ila yo khwa $\frac{3}{4}$ hisedzwaho vhukuma u shumisa tshifhinga tsha $\frac{1}{2}$ u nga nḡila i tevhelaho:
- KHETHEKANYO YA A: U ya kha minetse ya 80
KHETHEKANYO YA B: U ya kha minetse ya 70 (2 x 35)
8. Nomborani phindulo dza $\frac{1}{2}$ u zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudziso kwo shumiswaho kha i $\frac{1}{4}$ i bammbiri $\frac{1}{4}$ a mbudziso.
9. ḡ hoho i songo dzhielwa n $\frac{3}{4}$ ha musi ni tshi vhala tshivhalo tsha maipfi.
10. ḡ walani zwi no vhalea, nahone nga vhuronwane.

KHETHEKANYO YA A: MAANEA

Vhu $\frac{1}{2}$ e ha khanḡiso ho vhaledzwa

Iyani kha sia $\frac{3}{4}$ ari $\frac{1}{4}$ i tevhelaho

MBUDZISO YA 1

Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi kha dza malo dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo ya½u vhu vhe maipfi a u bva kha 400 u swika kha a 450. ʘwalani NOMBORO na 1HOHO ya maanea e na nanga.

- 1.1 Ndo ro shaya tsha khanani. [50]
- 1.2 Arali ndi mutumbuli, dwadzetshifu ¼a HIV/AIDS ndo vha ndi »o ¼i kunda hani? [50]
- 1.3 Ndi vhu»ifhinduleli ha vhabebi u langa vhana vhavho kha kushumisele kwa zwa vhudavhidzani ha muyani. 1a¾ani. [50]
- 1.4 Muthu na mupo zwi a ¾o»ana, zwa »i dovha zwa swimana. [50]
- 1.5 Nga dzone ¾honi, ha mbo vha u ya makhokha. [50]
- 1.6 Ndi ¼one shango ¼ine nda swela u ¼i vhea lwayo lwanga. [50]
- 1.7 Zwifanyiso zwi tevhelaho zwi nga ¾okonya kana zwa vusa zwipfi zwa½u, kana zwa dzikusa kuvhonele kwa½u kwa zwithu. ¶inangeleni tshifanyiso ni kone u ¼wala maanea. ʘwalani nomboro ya mbudziso ye na nanga (1.7.1 kana 1.7.2).

PFESANI: Hu tea u vha na vhu¾umani vhu re khagala vhukati ha maanea a½u na tshifanyiso tshe na nanga.

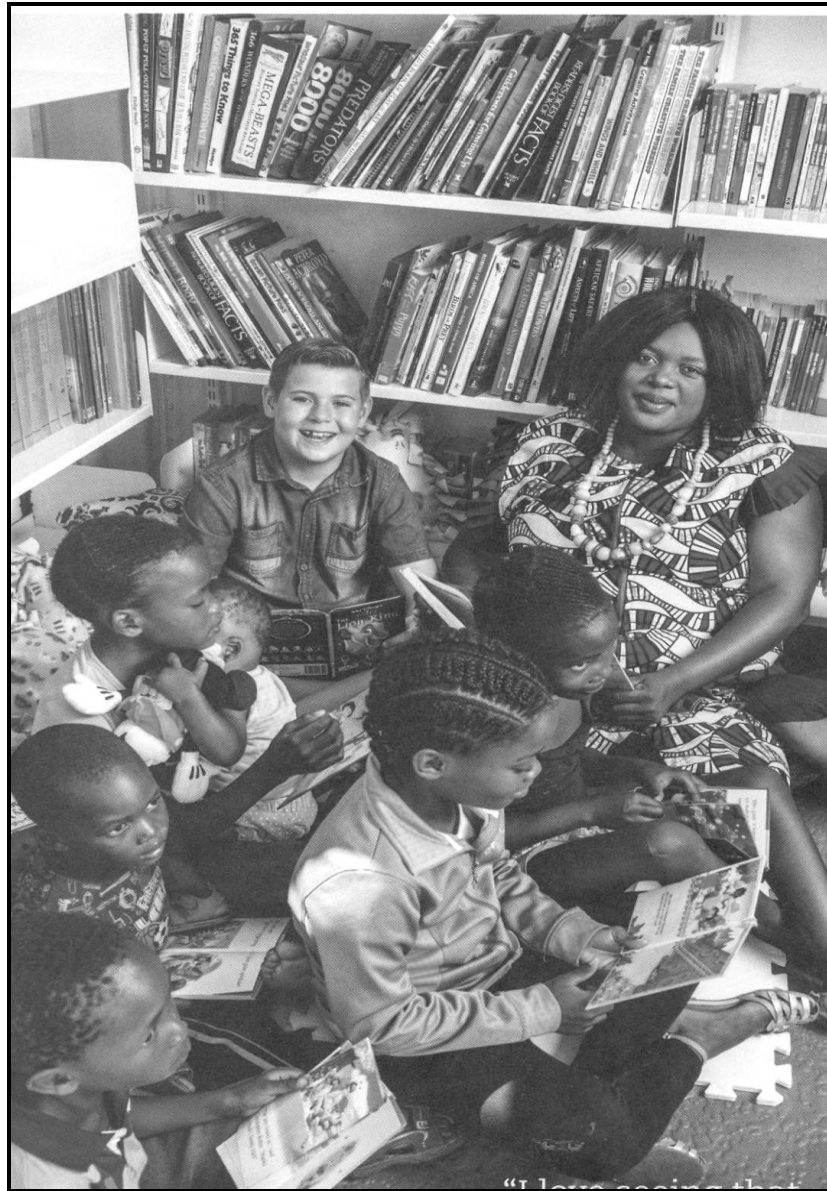
1.7.1

[Tshi bva kha www.google.co.za]

[50]

1.7.2

[Tshi bva kha *Fresh living*, June 2016: Issue 97]

[50]

'HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:

50

KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUDAVHIDZANI**MBUDZISO YA 2**

Fhindulani mbudziso MBILI kha dza rathi dzi tevhelaho. Vhulapfu ha phindulo ya½u vhu vhe maipfi a u bva kha a 180 u swika kha a 200. ʘwalani NOMBORO na 1HOHO ya tshibveledzwa tshe na nanga.

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA (INIFOMA·A)

Muzwala wa½u o vha muḡwe wa vhe vha dzhenela Mi¼a¼isano ya O¼impiki ngei Rio de Jenairo kha mbambe ya u gidima. O ita tshimangadzo nge a wana gundo lwe a vho thuba mendele wa musuku.

ʘwalelani muzwala wa½u vhurifhi ni tshi khou mu ffululedza kha gundo ¼e a ¼i wana.

[25]**2.2 NGANEAVHUTSHILO YA MUFU**

Mudzulatsini wa½u vho ri sia nge mavemu e a vha a tshi khou vha homboka a vho fhedza o vha vhulaha. Inwi sa mudzulatsini we mufu vha vha vho no tou shanduka u vha khotsi, no humbelwa u dzudzanya nganeavhutshilo ine ya »o vhaliwa »uvha ¼a u awedzwa havho.

ʘwalani nganeavhutshilo iyo.

[25]**2.3 RIVIYU**

Inwi ni muḡwe wa vhathu vhane vha takalela u vhala bugu dzo fhambanaho. Zwino hu na iḡwe ya idzo bugu dze na vhala ya ni takadza vhukuma.

ʘwalani riviya ya bugu iyo.

[25]**2.4 INTHAVIYU**

Murathu wa½u o vha ene mugudi we a phasa thero dzo¼he dza ma¼iriki nga ¼aledzi tshikoloni tshine a dzhena khatsho. Vha tshi¼itshi tsha thelevishini vho mu dalela vha tshi ¼o»a u »ivha uri o zwi konisa hani.

ʘwalani inthaviyu ye ya vha hone vhukati hawe na muhashi wa thelevishini.

[25]

2.5 TSHIPITSHI

Khaladzi a½u ane a khou ya u vHINGA/vHINGWA nga munyanya, o ni humbela uri ni vhe na tshipi»a tshine na »o posa maipfi mavhili na mararu.

ḡwalani tshipitshi tshine na »o tshi vhala nga »uvha ¼a uyo munyanya ni tshi khou mu tamela mashudu kha mbingano yawe. **[25]**

2.6 MUVHIGO WA FOMA·A

Mvula khulu ye ya na na ma»umbu yo vHANGA tshinyalelo i si na vhukono. Inwi sa murangaphan»a wa Siviki ya vHUPONI ha ha½u, no humbelwa nga vHAMUSANDA uri ni ċwale muvhigo une na khou livhisa kha vha zwa Vhulangi ha Zwiwo ni tshi khou vhiga nga ha iyi khombo.

ḡwalani muvhigo uyo. **[25]**

¹HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 50
MARAGAGU¹E: 100